

Na wainimate ni COVID-19

Na cava me'u cula kina ena wainimate?

Na inaki levu ni kena rawati na wainimate o ya me taqomaki iko mai na COVID-19 ka vukea na kena vakalailaitaki na kena rawa ni dewa yani ki na nomu matavuvale kei na itikotiko.

Ena tiko beka na isau ni wainimate oqo?

Sega. E sega ni saumi na wainimate ni COVID-19. E soli wale vei ira na tamata kecega kei ira kece e Niusiladi.

Me'u na cula beka ena wainimate?

Na wainimate sa ikoya na ikuri ni veitaqomaki vei iko kei na nomu matavuvale mai na COVID-19 ka keitou vakauqeti kemuni mo ni cula ena wainimate ni sa soli mai vei kemuni. Ia, e sega ni vakaukauwataki.

O cei e rawa ni cula ena wainimate?

Sa vakarautaki tu oqo na wainimate vei ira kece era vakaitikotiko mai Niusiladi ka sa yabaki 16 ka sivia.

E sega ni baleta oqori ni tiko na leqa vei ira na gone kei ira na itabagone ena wainimate; e baleta ga ni ra se bera ni okati na tamata e lailai mai na yabaki 16 ena veivakatovolei ni veitaqomaki.

O ira era se bera ni yabaki 16 e sa lailai na nodra rawai mai na COVID-19 oqori na vuna eda vakagolea tiko kina na veiqaravi kivei ira na uabula.

Kevaka me'u dua na tamata cakacaka ena iyalayala levu se MIQ, ena rawa beka vei ira kece ena noqu matavuvale mera cula ena wainimate?

Io. Sa vakarautaki tu oqo na wainimate vua e dua e tiko ena nomu itikotiko ka sa yabaki 16 ka sivia. Vakakina, kevaka mo na dau tiko vata kei na dua tale na matavuvale se dua na lewe ni nomu matavuvale, e dodonu mo drau veivosakitaka vata na digitaki ni icula me rawa ni da na taqomaki taucoko kina.

Ena mana beka e dua na wainimate ni COVID-19 mai na variants duidui kece eda raica tiko?

Na Tabacakacaka ni Bula e dikeva tiko na itukutuku mai na veimatanitu tale eso me baleta na kena revurevu na veimataqali straints vou kei na kena mana na wainimate. Eso na ilawalawa era sa vakaraitaka ni sa rawa me ra veisautaka na wainimate me vakadeitaki kina ni ra cakacaka vakadodonu – oqo e tautauvata kei na veisau e dau vakayacori ki na wainimate ni influenza.

Sa taqomaki tiko beka na wainimate?

Na wainimate ni COVID-19 ena sega ni vakayagataki e Niusiladi me yacova ni sa laurai ka vakadonui mai vei Medsafe. Na Medsafe e lewa na taqomaki ni wainimate e Niusiladi. Era dau vakayacora na vakadidike ena icula taucoko me vakadeitaki kina ni ra sotava ruarua na ivakatagedegede ni vanua kei na veiyasai vuravura me baleta na vinaka kei na veitaqomaki.

Na wainimate kece ni COVID-19 ena lako curuma na veivakatovolei ni itataqomaki vata ga ka dodonu me na sotavi ena ivakatagedegede cecere vata ga. Eda na tomana tikoga na noda ciqoma na itukutuku mai na veivakatovolei lelevu, me rawa kina vei keda me da yadrava na veitaqomaki kei na mana ni icula ena itekivu ni kena vakayagataki kei na kena tomani tikoga na kena vakayagataki.

Na cava soti na revurevu ni wainimate oqo?

Na revurevu kilai levu duadua ni COVID-19 na:

- Na mosi ena vanua ni icula
- mosi ni ulu
- vakila e dua na oca se wawale.

Na veika ka yaco oqo era tautauvata, era dau sega ni dede, ka na sega ni tarovi iko mai na ikarua ni nomu cula se tosoya tiko na nomu bula ena veisiga. O na kerei mo wawa ena 20 na miniti ni oti na nomu cula me rawa ni ra raica na ivakalesilesi ni veiqaravi vakavuniwai ni sega ni dua na ka bibi e tarai iko. Era sa tuberi vakavinaka na noda dau veicula me ra qarava na ravuravu mai ni dua naka.

Era taqomaki beka ena wainimate ni COVID-19 na marama bukete kei na vakasucu gone?

Kevaka o bukete se vakasucu gone, yalovinaka tukuna vei nomu dau ni veicula, vuniwai ni matavuvale se nomu dau ni veivakasucumi.

Me'u na ciqoma vakacava na wainimate ni COVID-19?

Na wainimate ni COVID-19 e soli ena icula kina ligamu.

O na gadreva e rua na ivakarau, ni oti e tolu na macawa. Me vakadeitaka ni sa tiko vei iko na veitaqomaki vinaka duadua, sa na gadrevi mo rawata ruarua na ivakarau ni wainimate. Kevaka o sega ni rawa ni cakava na nomu ilesilesi me baleta na ikarua ni ivakarau, veisautaka ena kena gauna totolo duadua.

Ena vakarautaki beka na veicula ki na itikotiko raraba ena veivanua vakakoro?

Io. Sa na vakarautaki tu na wainimate ena veivanua kece e Aotearoa Niusiladi.

Ena vakadewataki beka na itukutuku kei na ivakasala oqo ki na veivosa ni Pasifika?

E tiko eso na ivakasala kei na itukutuku bibi sa vakadewataki oti ki na vosa ni Pasifika ka sa tu ena mataveilawa/website ni Tabacakacaka ni Bula. E vuqa tale tu na ivakasala era sa vakarautaki oti, ka ra na vakadewataki talega yani. Sa rawa talega me vakuri na ikuri ni vakavakadewa ni Pasifika.

Ena tiko beka na veiqaravi ni veicula ena itikotiko me baleti ira na qase cake ena Pasifika? (mevaka ena veivanua ni Lotu)

Keitou namaka ni na yaco na veicula ena veigauna e rawa kina ena nomu itikotiko, okati kina ko ira na qase cake ena Pasifika.

Era na vakaitavi beka na iliuliu ni Lotu ena Pasifika kei na itikotiko raraba me ra veivuke ena kena tarai ka vakasalataki na itikotiko ni Pasifika?

Na Tabacakacaka ni Tamata ena Pasifika kei na Tabacakacaka ni Bula e ciqoma ka tokona vakalevu sara ka vakavinavinakataka na veitokoni kei na ivakasala mai na Lotu ni Pasifika kei ira na iliuliu ni itikotiko raraba ena nodra tukuna ka vakarautaka na itikotiko raraba. Na National Pasifika Zoom Fono e dua na sala ni nodra soqoni vata mai kina na iliuliu. Na fono ni iwasewase ena vakayacori tiko ena vanua raraba ko Niusiladi ena veivosa duidui ni Pasifika me baleta eso na veitalanoa.

Veitokoni ni itukutuku

O cei e rawa ni'u vosa kina ena ikuri ni ivakamacala?

Me baleta na ikuri ni ivakamacala, e rawa ni o veitaratara kei Healthline ena 0800 358 5453. E rawa talega ni o dau veivosaki vata kei na nomu vuniwai ni matavuvale se nasi.

Evei na vanua me'u na rawata kina na itukutuku dodonu?

E rawa ni o rawata na itukutuku dodonu ka nuitaki ena dua **www.covid19.govt.nz** na **www.health.govt.nz/covid-vaccine** se veivosaki kei na nomu vuniwai ni matavuvale.

Rawati ni veika me baleta na itukutuku dodonu. Yalovinaka qarauna na itukutuku cala me baleta na itukutuku raraba kei na veivanua tale eso. E dodonu mo wasea ga na itukutuku mai na ivurevure vakadonui.